

ЄС, в особі власних інститутів, використовує його як один із способів впливу на національну політику країн-учасниць ЄС, шляхом визначення загального напрямку розвитку тих сфер, де компетенцією володіють держави-члени.

ЛУЦЕНКО О. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного права та міжнародних відносин

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО
СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ МІЖНАРОДНИМ ТРИБУНАЛОМ
ПО КОЛИШНІЙ ЮГОСЛАВІЇ**

Справедливість є стрижнем юриспруденції, адже завдяки дотриманню усіх складових цього поняття вершиться правосуддя. Право на справедливий судовий розгляд — це право кожного на безсторонній та незалежний суд, створений відповідно до закону, публічний розгляд справи, з забезпеченням права на захист та презумпцію невинуватості.

Міжнародний трибунал по колишній Югославії (далі — Трибунал, МТКЮ) був створений рішенням Ради Безпеки ООН у 1993 році для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та відновлення справедливості відносно жертв військових злочинів та злочинів проти людяності (Статут Трибуналу, ст. 1). Як вченими, так і юристами-практиками висловлюються критичні погляди щодо легітимності Трибуналу, так і щодо відповідності його діяльності принципам справедливого судового розгляду. Існує позиція, що МТКЮ було засновано з перевищенням Радою безпеки ООН своїх повноважень, оскільки за Статутом ООН вона має право на формування лише допоміжних органів (комісій, комітетів). Прибічники легітимності Трибуналу апелюють, зокрема до концепції «власних» повноважень (*implied powers*). Крім того, Апеляційна камера у рішенні *Prosecutor v. Tadic* у захист трибуналу послалася на статтю 41 Глави VII Статуту ООН, а саме: «Рада Безпеки уповноважується вирішувати, які заходи, пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для здійснення її рішень...» (Статут ООН).

Статут МТКЮ, на думку першого Президента трибуналу А. Кассезе, включає в себе усі основні гарантії справедливого судового розгляду, а також розширені права підсудного на досудовій стадії судочинства (§ 3 Статуту МТКЮ). Принцип справедливого судового розгляду — один з основних принципів судочинства, який включає в себе як загальновизнані права людини, так і принцип розгляду справи з дотриманням норм

процесуального і матеріального права, отримав закріплення в численних правових актах, що регламентують діяльність МТКЮ. Зокрема, діяльність МТКЮ заснована на Статуті, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та на Правилах процедури і доказування, в яких конкретизується принцип належної правової процедури (due process) та детально формулюються принципи справедливого судового розгляду. Однак, порушення принципу справедливості знайшло своє відображення у численних провадженнях (процесах) Трибуналу. Статут МТКЮ до цього принципу відносить право обвинуваченого на безоплатного захисника (п. d ст. 21); право на проведення ефективного перехресного допиту свідків захисту (рішення Судової камери МТКЮ 1998 року); принцип визначеності, який полягає у повідомленні обвинуваченого у терміновому порядку та детально на мові, яку він розуміє, про характер та основу обвинувачення, що пред'являється йому до початку судового процесу (Н. Г. Михайлов. МВТБЮ: компетенция, источники права, основные принципы деятельности. 2006, с. 226); право на отримання мотивованого судового рішення (рішення Апеляційної камери по апеляції Анто Фурунджія); принцип рівності сторін. Тож «розуміння» принципу справедливого судового розгляду суддями Трибуналу являється вірним.

Принцип незалежності та безсторонності суду. Складовими цього принципу є сам суд, який повинен бути незалежним, та судді — незалежні та неупереджені. Витрати МТКЮ повинні були здійснюватися за рахунок бюджету Ради Безпеки ООН, проте ГА ООН своєю резолюцією сформувала окремий фонд (який формується державами) для утримання трибуналу. Основними державами-донорами виступили держави-члени НАТО, які по суті були однією з сторін в збройних конфліктах на території колишньої Югославії, що вказує на пряму (фінансову) залежність Трибуналу від «допомоги» держав-членів НАТО (О. Н. Четверикова. Гаагский трибунал в системе глобальной частной власти ТНК. 2012, с. 31), що дозволяє висловити обґрунтовані сумніви в його незалежності та неупередженості суддів Трибуналу.

Принцип забезпечення обвинуваченому права на захист. Пункт d статті 21 Статуту Трибуналу встановлює право особи вести захист самостійно або через обраного ним захисника (Статут МТКЮ). Існує багато прикладів, коли МТКЮ не у повній мірі забезпечував право обвинуваченого на захист. Так, у справі *Prosecutor v. Slobodan Milosevic* протягом усього процесу порушувалось право на самостійний захист, Трибунал «шантажував» обвинувачуваного призначенням адвоката (А. Б. Мезьев. Основные правовые проблемы создания и деятельности Международного трибунала по бывшей Югославии. 2012, с.79), що вдалося у 2004 році. У справі *Prosecutor v. Rodovan Karadzic* МТКЮ порушив декілька прав обвинуваченого, а саме: право на переклад судових

документів на мову обвинуваченого (сербська) та право на захист, визнав Р. Караджича таким, «що знає англійську мову достатньо для цілей Правил процедури МТКЮ» (А. Б. Мезяев. Основные правовые проблемы создания и деятельности Международного трибунала по бывшей Югославии. 2012, с.79).

Викладене дозволяє зробити висновок, що дотримання принципу верховенства права вимагає не лише вибору легітимного порядку створення міжнародного судового органу (тим більше у сфері кримінальної юстиції), але й забезпечення справедливого судового розгляду, який як принцип міжнародного права було визначено в Принципі V прийнятих Комісією міжнародного права ООН «Принципів міжнародного права, визнаних Статутом Нюрнберзького трибунала та закріплених у вирозі цього Трибунала». Критика з приводу незабезпечення МТКЮ справедливого судового розгляду свідчить, насамперед, про відсутність принципу справедливого судового розгляду як міжнародно-правового стандарту функціонування органів міжнародної кримінальної юстиції та усталеної кримінальної процесуальної форми міжнародних кримінальних судів та трибуналів, фрагментаційні процеси у цій частині міжнародного права, що в цілому обумовлено фактом знаходження міжнародного кримінального процесуального права на етапі свого становлення. Вирішення цієї проблеми — в кодифікації принципів міжнародного кримінального процесуального права, зокрема, принципу справедливого судового розгляду.

ГАЙДЕЙ К. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри міжнародного права і міжнародних відносин

УНІВЕРСАЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

«...Розв'язування агресивної війни є не просто злочином міжнародного характеру — воно є найтяжчим міжнародним злочином [...] містить у собі в сконцентрованому вигляді зло, присутнє в кожному з решти», — проголосив Нюрнберзький міжнародний військовий трибунал у 1946 р. Міжнародна спільнота закріпила і кодифікувала заборону ініціювання агресивної війни у ст. 2 §4 Статуту ООН, передбачивши два винятки з цього правила — невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону (ст. 51 Статуту ООН) і заходи колективної безпеки, санкціоновані Радою Безпеки ООН (Глава VII Статуту ООН). Визначення агресії було прийнято на основі консенсусу і затверджено